

**Гэмт хэрэг үйлдсэн Улсын Их Хурлын гишүүнийг
эгүүлэн татахад тулгамдаж буй асуудал**

**The Issues of Termination of the Mandate of a Member
of State Great Khural Who has Committed a Crime**

Болдын Билэгдэмбэрэл

Хууль зүйн ухааны бакалавр (LL.B.).

Монгол Улсын Их Сургуулийн

Үндсэн хуулийн эрх зүйн хүрээлэнгийн судлаач

Улаанбаатар, Монгол Улс

bilgeebold58@gmail.com

[Товч утга]

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 29.3 дахь хэсэгт Улсын Их Хурал (УИХ)-ын гишүүн гэмт хэрэг үйлдсэн болох нь хуулийн хүчин төгөлдөр болсон шүүхийн шийдвэрээр тогтоогдсон тохиолдолд УИХ түүнийг гишүүнээс нь эгүүлэн татна гэж заасан. Гэтэл Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль болон Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хууль дахь УИХ-ын гишүүнийг эгүүлэн татах журам тодорхойгүй, логик зөрчилтэйн улмаас хууль тогтоогчид хариуцлага тооцох Үндсэн хуулийн заалт хэрэгжих боломжгүй болжээ. Гөдрүүлбал, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуульд гэмт хэрэг үйлдсэн УИХ-ын гишүүнийг эгүүлэн татахдаа санал хураалт явуулж олонхын санал авсан тохиолдолд эгүүлэн татахаар заасан нь гэмт хэрэг үйлдсэн болох нь тогтоогдсон л бол заавал эгүүлэн татах тухай Үндсэн хуулийн үзэл баримтлалтай зөрчилдөж байна. Түүнчлэн, нэр бүхий УИХ-ын гишүүн гэмт хэрэг үйлдсэн болох нь шүүхийн шийдвэрээр тогтоогдсон боловч өнөөдрийг хүртэлх хугацаанд УИХ түүнийг эгүүлэн татахгүй байх нөхцөл байдал үүссэн нь энэхүү зөрчилдөөний үр дагавар болж байна.

[Түлхүүр үг]

Гэмт хэрэг, Улсын Их Хурлын гишүүн, гишүүний халдашгүй байдал, эрүүгийн хариуцлага, парламентын бие даасан байдал, шүүх эрх мэдэл, эрх мэдлийн хуваарилалт.

I. Оршил

Ард түмэн эрх, эрх чөлөөгөө хамгаалуулах, нийгмийн хэв журмыг хангуулах зэрэг нэгдмэл зорилгынхоо дагуу өөрсдийн эрх чөлөөний тодорхой хэсгийг бүрэн эрхт этгээдэд шилжүүлдэг.¹ Тийм ч учир ард иргэд өөрсдийн сонгож байгуулсан парламентад, түүний гишүүдэд хяналт тавих, хариуцлага хүлээлгэх боломжтой байх нь зүй ёсны хэрэг юм. Учир нь төрийн байгууллага, албан тушаалтан эрх мэдлээ урвуулан ашиглаж хүмүүсийг үл хүндэтгэж, эрх, эрх чөлөөг нь зөрчих эрсдэл ямагт байдаг.² Иймээс улс орнуудад парламентын гишүүд нь гэмт хэрэг үйлдсэн бол түүний бүрэн эрхийг хугацаанаас нь өмнө дуусгавар болгож, эрүүгийн болон улс төрийн хариуцлага хүлээлгэж ирсэн. Монгол Улс 1992 оны ардчилсан Үндсэн хуульдаа гэмт хэрэг үйлдсэн УИХ-ын гишүүнийг эгүүлэн татахаар хуульчилсан нь парламентын гишүүний хариуцлагыг дээшлүүлсэн явдал болно.

Үндсэн хуулийн үзэл баримтлал бол бусад хуулийг зөв боловсруулж, ойлгож, хэрэглэхийн анхдагч түлхүүр³ болохын хувьд ердийн хууль тогтоомж нь Үндсэн хуульдаа нийцэж, түүнтэй зөрчилдөхгүй байх учиртай. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 29.3 дахь хэсэгт “... гишүүн гэмт хэрэг үйлдсэн гэж шүүх тогтоовол Улсын Их Хурал түүнийг гишүүнээс нь эгүүлэн татна” гэж заасан. Энэ нь шүүх парламентын гишүүнийг гэмт хэрэг үйлдсэнийг эцэслэн тогтоосон тохиолдолд түүнийг ямар нэгэн эргэлзээгүйгээр эгүүлэн татахаар тодорхой зохицуулсан заалт юм.⁴ 1992 оны Монгол Улсын Үндсэн хуулийн төслийг хэлэлцэж байх явцад Б.Чимид багш тус заалтын агуулгыг “... шүүхийн шийдвэрээр тогтоогоод дараа нь парламент авч үзнэ гэвэл буруу болно. Яагаад гэвэл шүүхээр тогтоосныг парламент хүчингүй болгох эрх байхгүй. Шууд автоматаар зөвшөөрч байхаас өөр арга байхгүй ...”⁵ хэмээн тайлбарлаж байв.

Гэтэл Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуульд Улсын Их Хурал (УИХ)-ын гишүүнийг эгүүлэн татах асуудлыг Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны санал, дүгнэлтийг үндэслэн нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцэж, хуралдаанд оролцсон гишүүдийн олонх гишүүнийг

¹ Нанзаддоржийн Лүндэндорж, Төрийн онол, (Улаанбаатар: 2020), 122 дахь тал.

² Одонхүүгийн Мөнхсайхан, “Хууль дээдлэх ёс: Ерөнхий хандлага ба Монгол”, *Эрх зүй сэтгүүл*, 52 (4), 2020, 5 дахь тал.

³ Бяраагийн Чимид, *Үндсэн хуулийг дээдлэн шүтэх ёс (Ихэс дээдэс, хүн бүрт хандсан дөрвөн өчил)*, (Улаанбаатар: 2006), 60 дахь тал.

⁴ Ганхуягийн Агар-Эрдэнэ, Дамдины Энхбат, *Парламентын дархлаа*, (Улаанбаатар: 2025), 87 дахь тал.

⁵ Гаравдэмбэрэлийн Хэрлэн, *Монгол төрийн тогтолцоо 1992 оны Үндсэн хуулийн хэлэлцүүлэг: Төрийн байгуулал*, (Хоёрдугаар дэвтэр), (Улаанбаатар: 2020), 180 дахь тал.

эгүүлэн татахыг дэмжсэн бол энэ тухай тогтоол баталсанд тооцно⁶ гэж зааснаар эгүүлэн татах эсэх асуудлыг шийдвэрлэх бүрэн эрхийг УИХ-д олгожээ. Өөрөөр хэлбэл, гэмт хэрэг үйлдсэн гишүүнийг заавал эгүүлэн татах тухай Үндсэн хуулийн зохицуулалтыг ердийн хуулиар нарийвчлан зохицуулахдаа санал хураах замаар эгүүлэн татахаар зохицуулжээ. Энэ тохиолдолд хуралдаанд оролцсон гишүүдийн олонх гишүүнийг эгүүлэн татахыг дэмжээгүй бол гэмт хэрэг үйлдсэн УИХ-ын гишүүн эрүүгийн хариуцлага хүлээхгүй байх, шүүхийн шийдвэр биелэгдэх боломжгүй болох, улмаар Үндсэн хуулийн 29.3 дахь хэсэг, Тавьдугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Улсын дээд шүүхийн шийдвэр шүүхийн эцсийн шийдвэр байх бөгөөд түүнийг бүх шүүх, бусад этгээд заавал биелүүлнэ ...” гэж заасныг зөрчих нөхцөл бүрдсэн.

Иймд энэхүү өгүүллээр гэмт хэрэг үйлдсэн УИХ-ын гишүүнийг эгүүлэн татахад тулгамдаж буй эл асуудлыг судалж, Монгол Улсын эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох үндэслэл бүхий дүгнэлт, санал боловсруулахыг зорилоо. Энэхүү асуудлыг судлахдаа хууль зүйн шинжлэх ухааны аргууд болох түүхчлэх, харьцуулах, задлан шинжлэх, нэгтгэн дүгнэх болон боловсруулалт хийх аргуудыг ашигласан болно.

II. Онолын үзэл баримтлал

А. Гэмт хэрэг үйлдсэн парламентын гишүүнийг эгүүлэн татах тухай ойлголт

Парламентын гишүүнийг гэмт хэрэг үйлдсэн гэх үндэслэлээр эгүүлэн татах тухай ойлголт нь парламентын гишүүний дархан эрхийн ойлголттой салшгүй холбоотой. Парламентын гишүүн нь ард түмний төлөөллийг хэрэгжүүлэгч болохын хувьд бүрэн эрхээ чөлөөтэй хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай халдашгүй байдал эдэлдэг. Энэхүү халдашгүй байдал (дархлаа) нь гишүүний бүрэн эрхийг хангах хууль зүйн баталгааны нэг, хамгаалах онцгой хэрэглүүр⁷ учир гишүүнийг эрүүгийн хариуцлагад татахад бусад хүмүүсээс ялгаатай байдлыг бий болгодог байна.

Тодруулбал, ихэнх улсын парламентын гишүүд бүрэн эрхээ⁸ хэрэгжүүлэх явцад өгсөн санал, илэрхийлсэн үзэл бодлынхоо төлөө хариуцлага хүлээхгүй байх (Non-accountability), бусад үйлдлийн

⁶ Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль (2024)-ийн 9 дүгээр зүйлийн 9.4, *Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл: 2024 он №22*.

⁷ Бяраагийн Чимид, *Үндсэн хуулийн мэдлэг*, (Улаанбаатар: 2008), 214 дэх тал.

⁸ Монгол Улсын Үндсэн хууль дахь УИХ-ын гишүүний бүрэн эрх гэх нэр томъёог УИХ-ын гишүүнээр ажиллах хугацаандаа эдлэх эрх мэдэл гэж ойлгож болно. (Дашбалбарын Гангабаатар, *Үндсэн хуулийн эрх зүй: Төрийн байгуулал, зарчим, үзэл баримтлал*, (Улаанбаатар: 2019), 234 дэх тал.)

хувьд харьяалагдах танхимын зөвшөөрөлгүйгээр баривчлагдах, эрүүгийн хэрэг үүсгэхээс хориглох (Inviolability) гэсэн давхар хамгаалалтыг эдэлдэг.⁹ “Inviolability” буюу гишүүний халдашгүй байдал гэдэгт парламентын гишүүний үйл ажиллагааны шууд хүрээнээс гадуур хуулийн хариуцлага хүлээлгэх, баривчлах, цагдан хорих, мөрдөн байцаах болон эрүүгийн хэрэгт татагдахаас хамгаалах эрхийг¹⁰ ойлгох бөгөөд энэ нь парламентын гишүүнийг парламентын зөвшөөрөлгүйгээр баривчлах, яллахаас хамгаалдаг эрх юм. Тийм ч учир парламентын гишүүн гэмт хэрэг үйлдсэн бол халдашгүй байдлыг нь парламентаар дуусгавар болголгүйгээр түүний эрх чөлөөнд нь шууд халдаж болдоггүй.

Парламентын гишүүдэд халдашгүй байдал олгох санаа эртний Ромоос үүсэлтэй гэж үздэг. Эртний Ромын түшмэлүүд (трибунууд)¹¹ албан үүргээ чөлөөтэй гүйцэтгэхийн тулд онцгой хамгаалалтыг эдэлдэг байсан бөгөөд тус хоригийг зөрчсөн этгээдэд цаазаар авах хүртэл шийтгэл оноодог байсан аж.¹² Хэдийгээр өнөөгийн нийгэмд дархан эрхийн хүрээнд улс орнууд ийм арга хэмжээ авахаа больсон ч ард түмнээс сонгогдсон төлөөлөгчид нэг талаас албан тушаалын нэр хүнд, ач холбогдлыг тодотгох, нөгөө талаас бүрэн эрхээ ямар нэгэн саадгүй, үр нөлөөтэй хэрэгжүүлэх баталгаагаар хангагдсан байх ёстой гэх дээрхтэй ижил үзэл баримтлал оршсон хэвээр байна.¹³

Хэдий тийм боловч парламентын гишүүн гэмт хэрэг үйлдсэн бол түүний бүрэн эрхийг хугацаанаас нь өмнө дуусгавар болгодог жишиг олон улсад тогтжээ. Энэ нь парламентын гишүүн гэмт хэрэг үйлдсэн ч хариуцлага хүлээхгүй байх нь парламентын гишүүний дархан эрхийн зорилго биш байдагтай¹⁴ холбоотой юм. Эрүүгийн хариуцлага зайлшгүй байх тухай доктор С.Жанцан “*Эрүүгийн хариуцлага гарцаагүй байх зарчим нь гэмт хэрэг үйлдсэн этгээд эрүүгийн хариуцлагаас зайлсхийх, ял завиш явдал гаргуулахгүй байх*

⁹ Sascha Hardt, *Parliamentary immunity: a comprehensive study of the systems of parliamentary immunity of the United Kingdom, France, and the Netherlands in a European context*, (Maastricht University, 2013), 4.

¹⁰ Мөн тэнд.

¹¹ Трибунууд гэдэг нь Ромд ихэд дээдлэгддэг байсан, ард түмний эрх ашгийг өмгөөлөн хамгаалагч илтгэгчид юм. (Жан Жак Руссо, *Нийгмийн гэрээ буюу улс төрийн эрхийн зарчмууд*, Орч. Ц.Батбуян, Ред. Н.Жавхлан, (Улаанбаатар: Монсудар, 2016), 133 дахь тал.)

¹² Dick Toornstra, *Rules on Parliamentary Immunity in the European Parliament and the Member States of the European Union*, 1.

¹³ Marc Van der Hulst, *THE PARLIAMENTARY MANDATE A GLOBAL COMPARATIVE STUDY*, (Inter-Parliamentary Union Geneva, 2000), 63.

¹⁴ Inter-Parliamentary Union, *FREEDOM OF EXPRESSION, PARLIAMENT AND THE PROMOTION OF TOLERANT SOCIETIE THE PROMOTION OF TOLERANT SOCIETIES*, (2006), 15.

... нөхцөлийг бүрдүүлэхэд үйлчилнэ” гээд “Гэмт хэрэг үйлдсэн хүн бүр заавал хариуцлага хүлээдэг байх нь эрүүгийн хуулийн урьдчилан сэргийлэх нөлөөллийн ач холбогдлыг илэрхийлэх гол арга болдог”¹⁵ хэмээн тус ойлголтын агуулгыг онож тодорхойлсон байдаг.

Монгол Улс 1914 онд “улс төрийн аливаа хүнд чухал хэргийг бүгдээр нийлж шүүмжлэн хэлэлцэж, олны бодлогыг нийлүүлэх” зорилго бүхий Улсын дээд, доод хурлыг байгуулсан нь парламентад ёсыг үүсгэхийг оролдсон анхны эхлэл гэж үздэг.¹⁶ Тухайн цаг үед бичигдсэн “Зарлигаар тогтоосон Монгол Улсын Хууль зүйлийн бичиг”¹⁷, Ж.Цэвээний “Улсын эрх”¹⁸ бүтээлд гэмт хэрэг үйлдэж ял оногдуулсан гишүүдийг эгүүлэн татахаар зохицуулсан байгаагаас үзвэл энэхүү ойлголт нь тухайн цаг үеэс Монгол Улсад анхлан нэвтэрсэн хэмээн дүгнэж болох юм.

Б. Гэмт хэрэг үйлдсэн парламентын гишүүнийг эгүүлэн татах хандлага

Олон улсад парламентын гишүүн гэмт хэрэг үйлдсэн болох нь хуулийн хүчин төгөлдөр шүүхийн шийдвэрээр тогтоогдсон тохиолдолд түүнийг эгүүлэн татах үндсэн 3 хандлага бий гэж үздэг.¹⁹ Үүнд:

(1) Парламентын гишүүний бүрэн эрх шүүхийн шийдвэр гарсан цагаас эхлэн дуусгавар болох. Энэ хандлагыг хэрэгжүүлдэг улс оронд шүүхийн шийдвэр гарсан цагаас гишүүнийг эгүүлэн татсанд тооцдог байна. Латви улсын Сэймийн дүрмийн 18 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Сэймийн гишүүн гэмт хэрэг үйлдсэн болох нь шүүхийн хүчин төгөлдөр шүүхийн шийдвэрээр тогтоогдсон бол тухайн өдрөөс

¹⁵ Суурийн Жанцан, *Гэмт хэргийн тухай сургаал*, 38 дахь тал.

¹⁶ Монгол Улсын Их Хурлын Тамгын газар, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль тогтоомж (Түүхэн эмхэтгэл, харьцуулсан судалгаа 1914-2013 он), УБ., 2013, 33 дахь тал.

¹⁷ Зарлигаар тогтоосон Монгол Улсын Хууль зүйлийн бичгийн Есдүгээр дэвтэр, Түшмэлийн засаг Гуравдугаар хэсэгт “Аливаа түшмэл үгүйд ял хийж түшмэл болсны хойно хэрэг гарваас хийсэн нь албаны ял болбоос ташуур занчих ялаас дээш цөм цаазын бичгийн ёсоор зориул. Бага түшмэлд ял хийж түшмэл улирсны хойно хэрэг гарах ба тушаалд бүхийд ял хийж тушаалаас ховхорсны хойно хэрэг гарах болбоос албаны ялыг ташуур занчих ялаас доош цаазын бичгийн ёсоор зэрэг бууруул. Пүнлүү хас. Зуун ташуурын ялаас дээш цаазын бичгийн ёсоор шүүн оноо...” гэж заажээ.

¹⁸ “Хэрэв хурлын хүмүүн хуралдааны цагт хууль цааз лугаа зөрчин явбаас гэмт хүмүүнийг энгийн хүмүүний адил барьцгаан авч үл болно. Урьдаар хэрэг учралыг харьяат хуралд айлтгаж, хурал зөвшөөрбөөс сая барьж шийтгэж болно. Хурал эс зөвшөөрбөөс барьж үл болмуй” гэж заажээ.

¹⁹ Kamil Baranik, *Termination of the mandate of the Member of European Parliament*, (European Parliament, 2025), 9.

эхлэн бүрэн эрхээ алдсанд тооцно”²⁰ гэж заажээ. Мөн Швед улсад шүүх эрх мэдлийн байгууллага нь парламентын гишүүнийг гэмт хэрэг үйлдсэн болохыг тогтоож, түүнийг бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхэд илт тохирохгүй гэж үзвэл эгүүлэн татах эрхтэй байдаг.²¹

(2) Парламентын гишүүнийг эгүүлэн татах асуудлыг эрх бүхий байгууллага хэлэлцэн шийдвэрлэх. Ихэнх улсад парламентын гишүүнийг эгүүлэн татах асуудлыг парламент нь шийдвэрлэдэг бол зарим улсад Үндсэн хуулийн шүүх ийм эрхийг эдэлдэг.²² Гэмт хэрэг үйлдсэн болох нь тогтоогдсон парламентын гишүүнийг эгүүлэн татахдаа дийлэнх тохиолдолд парламент тухайн асуудлыг чуулганаараа авч хэлэлцэх жишиг олон улсад тогтсон бөгөөд ийнхүү асуудлыг хэлэлцэж байгаа нь дараах шалтгаантай гэж тайлбарладаг.²³ Үүнд:

(1) хувь гишүүний асуудал бус нийт парламентын дархлаа хөндөгдөж буй тул тухайн гишүүнийхээ зан байдлын талаар парламент хэлэлцэх эрхтэй байдаг. Үүнд шүүхийн шийдвэртэй холбоотойгоор тухайн гишүүнийг албан тушаалдаа тэнцэх эсэхийг өргөн хүрээнд хэлэлцэж, шийдвэр гаргахдаа үндэслэдэг.

(2) нийтийн ашиг сонирхлыг илэрхийлэн хамгаалахтай холбоотой бөгөөд сонгогдсон төлөөлөгч нь ямар гэмт хэрэг үйлдсэнийг олон нийгэд мэдүүлэх зорилготой байдаг. Энэ нь парламентын хэлэлцүүлэг ил тод, нээлттэй, “шилэн” байх зарчимтай уялддаг.

(3) парламентын автономит буюу бие даасан байдалтай холбоотой ба энэ нь шүүхийн шийдвэрийг хэлэлцэж буй асуудал биш, харин парламентын бие даасан байдлыг хангах зарчмын хүрээнд асуудлыг авч хэлэлцэхэд оршдог. Ийнхүү хэлэлцсэнээр парламент шүүхийн шийдвэрийг хүчингүй болгож чадахгүй нь тодорхой тул шүүхийн шийдвэрийг зөвхөн өөрийн бие даасан үйл ажиллагааныхаа нэг хэсэг болгон ашиглаж буй хэлбэр гэж үздэг байна.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 29.3 дахь хэсэгт УИХ-ын гишүүн гэмт хэрэг үйлдсэн гэж шүүх тогтоовол Улсын Их Хурал түүнийг гишүүнээс нь эгүүлэн татна гэж зааснаас үзвэл энэхүү хандлагыг төлөвшүүлсэн болох нь харагдаж байна. Эрх бүхий байгууллага буюу парламент шийдвэр гаргах замаар гишүүнийг эгүүлэн татах нь парламентын бие даасан байдлыг бататгах давуу

²⁰ Rules of procedure of The Saeima, Article 18(1), 1994.

²¹ Constitution of Sweden, 1974 (rev. 2012), Chapter. 4, Article 11.

²² Герман, Унгар, Словени улсад парламентаас шийдвэр гарах ёстой байдаг бол Бүгд Найрамдах Франц Улс болон Португал улсад Үндсэн хуулийн шүүх нь парламентын гишүүнийг эгүүлэн татах эрхтэй байна.

²³ Ганхуягийн Агар-Эрдэнэ, Дамдины Энхбат, *өмнөх эшлэл* 5, 87-88 дахь тал.

талтай ч хэлэлцүүлгийн хугацаанаас хамаарч эгүүлэн татахад урт хугацаа шаардагдах сөрөг үр дагавартай байна.

(3) Гэмт хэрэг үйлдсэн нь парламентын гишүүний бүрэн эрхийг дуусгавар болгох үндэслэл болохгүй тохиолдол. Парламентын гишүүн нь маш өргөн халдашгүй байдал эдэлж байгаа тохиолдолд энэ нь боломжтой бөгөөд энэ хандлагыг хэрэгжүүлдэг улс маш ховор байна. Гэхдээ зарим улсад парламентын гишүүнийг эгүүлэн татахын тулд үйлдсэн гэмт хэрэгт нь шалгуур тогтоодог бөгөөд энэ тохиолдолд энэхүү хандлагын улсууд нь дээрх хоёр хандлагын улсуудтай давхцах боломжтой. Зарим улсад болгоомжгүй гэмт хэрэг үйлдсэн, эсвэл хорихоос өөр төрлийн ял оногдуулсан тохиолдолд эгүүлэн татдаггүй байна. Тухайлбал, Болгар улсын парламентын гишүүн зөвхөн санаатай гэмт хэрэг үйлдсэн болох нь тогтоогдвол түүнийг парламентын шийдвэрээр эгүүлэн татах эрх зүйн зохицуулалттай.²⁴ Харин Канад улсад парламентын гишүүн нь хоёр ба түүнээс дээш жил хорих ял оногдуулсан гэмт хэрэг үйлдсэн болох нь тогтоогдвол түүнийг эгүүлэн татдаг байна.²⁵

Судлаачийн зүгээс дээрх гурван хандлагын давуу болон сул талуудыг дараах байдлаар тодорхойлов. Үүнд:

Хүснэгт 2.1. Парламентын гишүүнийг эгүүлэн татах хандлагын давуу болон сул тал

	<i>П а р л а м е н т ы н гишүүний бүрэн эрх шүүхийн шийдвэр гарсан даруйд дуусгавар болох</i>	<i>П а р л а м е н т ы н гишүүнийг эгүүлэн татах асуудлыг эрх бүхий байгууллага х э л э л ц э н шийдвэрлэх</i>	<i>П а р л а м е н т ы н гишүүн гэмт хэрэг үйлдсэн ч бүрэн эрх нь дуусгавар б о л о х г ү й тохиолдол</i>
Давуу тал	- Сонгох, сонгогдох эрх хангагдах; - Шударга ёс, хууль дээдлэх ёс бэхжих; - Хууль шүүхийн өмнө хүн бүр эрх тэгш байх зарчим хангагдах;	- Парламентын бие даасан байдлыг хамгаалах;	- Парламентын бие даасан, хараат бус байдал хангагдах;

²⁴ The Constitution of the Republic of Bulgaria (2003), art 72(1).

²⁵ Criminal code of Canada (1985) art 750.

Сул тал	<ul style="list-style-type: none"> - Парламентын бие даасан байдал сулрах; - Шүүхийн шийдвэр улс төржих эрсдэлтэй; 	<ul style="list-style-type: none"> - Парламент нь гишүүнээ хамгаалах (улс төржих) эрсдэлтэй; - Цаг хугацаа алдах буюу нөхөн сонгууль явагдах хугацаа хойшлох; - Шүүхийн шийдвэр биелэгдэх боломжгүй болох; 	<ul style="list-style-type: none"> - Иргэдийн шүүх, төрд итгэх итгэл буурах; - Хууль тогтоох байгууллагын нэр хүнд унах; - Шударга ёс, хууль дээдлэх ёс алдагдах; - Шүүхийн шийдвэр биелэгдэх боломжгүй болох;
---------	--	---	--

Эх сурвалж: Зохиогч боловсруулсан болно.

III. Асуудал дэвшүүлэх нь

Монгол Улсад УИХ-ын гишүүн бүрэн эрхийнхээ хугацаанд гэмт хэрэг үйлдсэн бөгөөд шүүхийн шийдвэрээр түүнийг гэм буруутай болохыг тогтоосны дараа УИХ түүнийг эгүүлэн татсан тохиолдол өмнө нь гарч байгаагүй юм.²⁶ Харин 2024 онд нэр бүхий УИХ-ын гишүүн Эрүүгийн хуулийн 22.1 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт²⁷ заасан гэмт хэрэг үйлдсэн болох нь Улсын Дээд шүүхийн шийдвэрээр тогтоогдсоноор түүнийг гишүүнээс нь эгүүлэн татах үндэслэл бүрдсэн. Тус гишүүн өнөөдрийг хүртэл хугацаанд (2026.01.20) УИХ-ын гишүүний ажлаа хийсээр байгаа нь Монгол Улсад гэмт хэрэг үйлдсэн УИХ-ын гишүүн эрүүгийн хариуцлага хүлээдэггүй, төрийн өндөр албан тушаалтнуудад хууль үйлчилдэггүй гэх яриа иргэдийн дунд гарахад хүргэж байна.

УИХ тухайн гишүүнийг эгүүлэн татахгүй байгаа нь үндсэн хоёр шалтгаантай. Нэгдүгээрт, шүүхийн шийдвэр гарсны дараа УИХ гишүүнийг эгүүлэн татах асуудлыг УИХ хэлэлцэж санал хураахаар зохицуулсан нь Үндсэн хуульд нийцэх эсэх асуудал, хоёрдугаарт, шүүхийн шийдвэр гарсны дараа УИХ-ын гишүүнийг эгүүлэн татах журмыг тодорхой хуульчлаагүй асуудал болно. Эдгээр асуудал тус бүрийг дор авч үзье.

²⁶ Хавсралт хэсгээс дэлгэрэнгүй харна уу.

²⁷ 22.1 дүгээр зүйл. Эрх мэдэл, албан тушаалын байдлаа урвуулан ашиглах “2. Нийтийн албан тушаалтан албан үүрэг, бүрэн эрх, албан тушаалын байдлаа урвуулан ашиглаж их хэмжээний хохирол учруулсан бол нийтийн албанд ажиллах эрхийг хоёр жилээс найман жил хүртэл хугацаагаар хасаж хоёр жилээс найман жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.”

А. Гишүүнийг эгүүлэн татах асуудлыг хэлэлцэж, санал хураахаар зохицуулсан нь Үндсэн хуульд нийцэх эсэх асуудлын тухайд:

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 29.3 дахь хэсэгт “... гишүүн гэмт хэрэг үйлдсэн гэж шүүх тогтоовол Улсын Их Хурал түүнийг гишүүнээс нь эгүүлэн татна” гэж заасан. Энэ нь шүүх парламентын гишүүнийг гэмт хэрэг үйлдсэнийг эцэслэн тогтоосон тохиолдолд түүнийг ямар нэгэн эргэлзээгүйгээр эгүүлэн татахаар тодорхой зохицуулсан заалт юм.²⁸ 1992 оны Монгол Улсын Үндсэн хуулийн төслийг хэлэлцэж байх явцад Б.Чимид багш тус заалтын агуулгыг “... шүүхийн шийдвэрээр тогтоогоод дараа нь парламент авч үзнэ гэвэл буруу болно. Яагаад гэвэл шүүхээр тогтоосныг парламент хүчингүй болгох эрх байхгүй. Шууд автоматаар зөвшөөрч байхаас өөр арга байхгүй ...”²⁹ хэмээн тайлбарлаж байв.

Гэтэл Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.4 дэх хэсэгт УИХ-ын гишүүнийг эгүүлэн татах асуудлыг Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны санал, дүгнэлтийг үндэслэн нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцэж, хуралдаанд оролцсон гишүүдийн олонх гишүүнийг эгүүлэн татахыг дэмжсэн бол энэ тухай тогтоол баталсанд тооцно³⁰ гэж зааснаар эгүүлэн татах эсэх асуудлыг шийдвэрлэх бүрэн эрхийг УИХ-д олгожээ. Өөрөөр хэлбэл, гэмт хэрэг үйлдсэн гишүүнийг заавал эгүүлэн татах тухай Үндсэн хуулийн зохицуулалтыг ердийн хуулиар нарийвчлан зохицуулахдаа санал хураах замаар эгүүлэн татахаар зохицуулжээ. Энэ тохиолдолд хуралдаанд оролцсон гишүүдийн олонх гишүүнийг эгүүлэн татахыг дэмжээгүй бол гэмт хэрэг үйлдсэн УИХ-ын гишүүн эрүүгийн хариуцлага хүлээхгүй байх, шүүхийн шийдвэр биелэгдэх боломжгүй болох, улмаар Үндсэн хуулийн 29.3 дахь хэсэг, Тавьдугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Улсын дээд шүүхийн шийдвэр шүүхийн эцсийн шийдвэр байх бөгөөд түүнийг бүх шүүх, бусад этгээд заавал биелүүлнэ ...” гэж заасныг зөрчжээ.

“Улсын дээд шүүхийн шийдвэр шүүхийн эцсийн шийдвэр байх” гэдэг нь түүний эрх зүйн маргаан шийдсэн шийдвэртэй цаашид маргах бололцоогүй, харин тэр нь хуультай харшилбал зөвхөн Улсын дээд шүүх өөрөө хүчингүй болгох нөхцөлтэй байхыг ойлгодог.³¹ Мөн түүнийг өөр этгээд өөрчлөх, хүчингүй болгох, түдгэлзүүлэх,

²⁸ Ганхуягийн Агар-Эрдэнэ, Дамдины Энхбат, *өмнөх эшлэл 5*, 87 дахь тал.

²⁹ Гаравдэмбэрэлийн Хэрлэн, *өмнөх эшлэл 6*, 180 дахь тал.

³⁰ Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль (2024). *Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл: 2024 он №22*.

³¹ Нанзаддоржийн Лүндэндорж, *Монгол Улсын Үндсэн хууль: Шинжлэх ухааны тайлбар*, (Улаанбаатар: 2022), 826 дахь тал.

түүнийг биелүүлэх үйл ажиллагааг саатуулах, хойшлуулах эрхгүй байхыг ойлгоно.³² Харин дээрх тохиолдолд шүүхийн шийдвэр биелэх ажиллагаа саатсан нь Үндсэн хуулийн эл заалт зөрчигдөж байгааг харуулж байна.

Нөгөө талаас УИХ-ын үйл ажиллагаа цөөнхийн саналыг хүндэтгэн асуудлыг олон талт үзэл бодлын үүднээс чөлөөтэй хэлэлцэж, олонхын саналаар шийдвэрлэх зарчимд үндэслэх³³ бөгөөд асуудлыг хуралдаанд оролцсон гишүүдийн олонхын саналаар шийдвэрлэдэг.³⁴ Харин дээрх асуудлыг санал хураахгүйгээр, мөн УИХ-ын шийдвэр гаргах ажиллагааны зарчмыг алдагдуулахгүйгээр шийдвэрлэх боломж байгаа эсэхийг судлах шаардлагатай юм. УИХ-ын энэхүү шийдвэр гаргах ажиллагааны зарчим нь тодорхой тохиолдолд хамаардаггүй. Тухайлбал, УИХ-ын гишүүн Ерөнхийлөгчөөр сонгогдсон болон нас барсан тохиолдолд орон гарсан гэж үзэж энэ тухай УИХ-аас шийдвэр гаргадаггүй³⁵ бол зарим тохиолдолд УИХ тодорхой асуудлыг хэлэлцүүлэггүйгээр санал хураах³⁶ боломжтой байдаг. УИХ-ын гишүүнийг эгүүлэн татах асуудлыг УИХ санал хураалтын журмаар шийдвэрлэхгүй байх боломж нь танхимын дарга шийдвэр гаргах юм. Энэтхэг улсад гэмт хэрэг үйлдсэн гишүүнийг парламентын шийдвэрээр эгүүлэн татах ёстой боловч энэ талаар санал хураадаггүй. Учир нь парламентын дарга нь тухайн асуудлыг парламентад танилцуулан сонсгосноор гишүүний суудал чөлөөлөгдсөнд тооцдог байна.

Б. УИХ-ын гишүүнийг эгүүлэн татах журмыг тодорхой хуульчлаагүй асуудлын тухайд:

Парламентын үйл ажиллагааны журам буюу дэг нь аливаа хууль тогтоох байгууллагын үйл ажиллагааны гол үндэс бөгөөд парламентын үйл ажиллагааг нэг бүрчилсэн тодорхой процессжуулсан заалтуудаас бүрддэг.³⁷ Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуульд УИХ-ын гишүүний бүрэн эрхийг дуусгавар болгохтой холбоотой асуудлыг хэлэлцэх журмыг зохицуулсан боловч гэмт хэрэг үйлдсэн болох нь тогтоогдсон УИХ-ын гишүүнийг эгүүлэн татах

³² Нанзаддоржийн Лүндэндорж, *Өмнөх эшлэл 32*, 827 дахь тал.

³³ Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль (2024)-ийн 3 дугаар зүйлийн 3.4, *Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл: 2024 он №22*.

³⁴ Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль (2024)-ийн 35 дугаар зүйлийн 35.1, *Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл: 2024 он №22*.

³⁵ Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль (2024)-ийн 9 дүгээр зүйл 9.2, *Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл: 2024 он №22*.

³⁶ Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль (2024)-ийн 11 дүгээр зүйлийн 11.3, *Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл: 2024 он №22*.

³⁷ Лувсандоржийн Өлзийсайхан, *Парламентын хуралдааны дэгийн онол, арга зүйн үндэс*, (Улаанбаатар: 2010), 42 дахь тал.

асуудалд ямар журам баримтлах талаар нарийвчилсан зохицуулалт байхгүй. Иймд дээрх асуудлыг хуульчлан зохицуулаагүйгээс эрх зүйн үйлчлэл дутаж хийдэл³⁸ үүссэн тул энэ талаарх асуудлыг хуульчлах шаардлага үүсжээ.

УИХ-ын гишүүнийг эгүүлэн татах журмыг хуульчилсан олон тооны хууль хүчин төгөлдөр үйлчилж байснаас 2001 оны Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгд УИХ-ын гишүүн гэмт хэрэг үйлдсэн болохыг тогтоосон шүүхийн шийдвэр гарсны дараа УИХ гишүүнийг эгүүлэн татах хугацааг тодорхой заасан байв. Тодруулбал, тус хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.4 дэх хэсэгт “Улсын Их Хурлын гишүүнийг гэмт хэрэг үйлдсэн гэж үзсэн анхан шатны шүүхийн шийдвэр хүчин төгөлдөр болсноос хойш 15 хоног, хэрэв энэ хугацаанд хяналтын шатны шүүхэд гомдол гаргасан бол хяналтын шатны шүүхийн шийдвэр гарснаас хойш **15 хоногийн дотор Улсын Их Хурал түүнийг эгүүлэн татах тухай шийдвэр гаргана**. Энэ шийдвэрийн төслийг Төрийн байгуулалтын байнгын хороо санаачлан нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлнэ. Уг шийдвэрийн төслийг Хууль зүйн байнгын хороо заавал хянан хэлэлцэж зохих дүгнэлт гарган Улсын Их Хуралд оруулна.” гэж заажээ. Хэрэв гишүүнийг гэмт хэрэг үйлдсэн гэж үзсэн шүүхийн шийдвэр нь Улсын Их Хурлын ээлжит чуулган завсарласан үед хүчин төгөлдөр болсон тохиолдолд уг асуудлыг хэлэлцүүлэхээр ээлжит бус чуулган зарлан хуралдуулахаар заасан³⁹ зэргээс үзвэл тухайн харилцааг зохицуулсан журмыг тодорхой зохицуулсан байв. Мөн 2001 оны 6 дугаар сарын 21-ний өдөр батлагдсан Монгол Улсын Их Хурлын гишүүний эрх зүйн байдлын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуульд “Шүүх Улсын Их Хурлын гишүүнтэй холбогдсон хэргийн талаар гаргасан шийдвэрээ нэн даруй Улсын Их Хуралд илгээнэ”⁴⁰ гэж зааснаар шүүхийн шийдвэрийг УИХ-д илгээх тодорхой журмыг хуульчилсан байжээ. Харин түүнээс хойш хүчин төгөлдөр үйлчилж байсан хуулиудад энэ талаар зохицуулаагүй нь эрх зүйн хийдэл бий болгосон гэж дүгнэх үндэстэй.

УИХ-ын гишүүнийг эгүүлэн татах журмыг тодорхой хуульчлаагүйгээс гэмт хэрэг үйлдсэн гишүүн эрүүгийн хариуцлага хүлээхгүй байх, иргэдийн төрд итгэх итгэл алдагдах, улмаар шүүхийн

³⁸ Эрх зүйн хийдэл гэдэг нь ... хууль, түүний хэм хэмжээнүүдээр шууд зохицуулагдах харилцаа нь хуульчлагдаж чадаагүйгээс эрх зүйн үйлчлэл дутагдаж, үр дагавар бий болгосон хууль зүйн онцгой нөхцөл байдал мөн. (Должингийн Баярсайхан, *Эрх зүйн онол*, (Тав дахь хэвлэл), (Улаанбаатар: 2018), 191 дэх тал.)

³⁹ Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэг (2001)-ийн 10 дугаар зүйлийн 10.5.

⁴⁰ Монгол Улсын Их Хурлын гишүүний эрх зүйн байдлын тухай хууль (1997)-ийн 13 дугаар зүйлийн 13.7.

шийдвэр биелэгдэхгүй байх, нөхөн сонгууль⁴¹ явагдах хугацаа хойшлох зэрэг олон сөрөг үр дагаврыг авчирна. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 29 дүгээр зүйлд гэмт хэрэг үйлдсэн УИХ-ын гишүүнийг эгүүлэн татахаар зааж, УИХ-ын гишүүн ард түмнээс эх сурвалжтай бөгөөд төрийн эрх мэдлийг хэрэгжүүлэх ажиллагаа халагдах, солигдох ёстой байх ардчилсан ёсны зарчмыг баталгаажуулсан⁴² боловч дээрх асуудлаас үүдэн дараагийн гишүүнийг нөхөн сонгох хугацаа зогсонги байдалд орж, иргэдийн сонгуулийн эрх зөрчигдөх болжээ.

Нөгөө талаас парламентын үйл ажиллагааны дэгээр бүхий л асуудлыг зохицуулах боломжгүй гэж үздэг бөгөөд тусгайлан зохицуулаагүй асуудлыг хэрхэн шийдвэрлэх талаар авч үзэх шаардлагатай. Энэ тохиолдолд парламентын даргад байнгын буюу онцгой тохиолдолд дэгд асуудлыг шийдвэрлэхээр өөрчлөлт оруулах эрх олгох замаар тулгарсан асуудлыг шийдвэрлэх боломжтой⁴³ гэж судлаачид үздэг. Өөрөөр хэлбэл дэгээр зохицуулаагүй асуудлыг парламентын дарга хуульд нийцүүлэн шийдвэрлэдэг байна.

IV. Харьцуулсан судалгаа

A. БНСУ-ын эрх зүйн зохицуулалт

Бүгд Найрамдах Солонгос Улс (цаашид “БНСУ” гэх) нь парламентын гишүүнд хариуцлага тооцох тал дээр сайн жишиг тогтоосон улсын нэгд зүй ёсоор тооцогддог тул тус улсын эрх зүйн зохицуулалтыг судлах нь зүйтэй гэж үзсэн болно. БНСУ-ын парламент нь нэг танхим бүхий Үндэсний Ассамблей юм. Үндэсний Ассамблейн гишүүний эрх зүйн байдлыг БНСУ-ын Үндсэн хууль⁴⁴, Үндэсний Ассамблейн тухай хууль⁴⁵, Үндэсний Ассамблейн дүрмээр тус тус зохицуулж байна.

БНСУ-д гэмт хэрэг үйлдсэн болох нь хуулийн хүчин төгөлдөр болсон шүүхийн шийдвэрээр тогтоогдсон тохиолдолд парламентын гишүүний бүрэн эрх шууд дуусгавар болдог бөгөөд энэ асуудлыг парламентаар хэлэлцдэггүй байна.

Энэ хэсэгт гэмт хэрэг үйлдсэн парламентын гишүүнийг эгүүлэн татах асуудлыг парламентаар хэлэлцэх ёстой эсэх талаар

⁴¹ Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хууль (2019)-ийн 77 дугаар зүйлийн 77.2-г “Энэ хуулийн 4.3.1-д заасан сонгуулийн тойрогт нэр дэвшиж сонгогдсон Улсын Их Хурлын гишүүний орон гарсан, мөн энэ хуулийн 77.1-д заасны дагуу сонгогдсонд тооцох дараагийн нэр дэвшигч үлдээгүй бол нөхөн сонгууль явагдана.” гэж заасан.

⁴² Нанзаддоржийн Лүндэндорж, *өмнөх эшлэл* 32, 364 дэх тал.

⁴³ Нанзаддоржийн Лүндэндорж, *өмнөх эшлэл* 38, 47 дахь тал.

⁴⁴ Constitution of The Republic of Korea (1987).

⁴⁵ National assembly act (1948).

шийдвэрлэсэн Үндсэн хуулийн шүүхийн шийдвэрийг⁴⁶ авч үзэв.

Маргааны агуулга:

Үндэсний Ассамблейн гишүүн А нь 2008 оны 4 дүгээр сарын 9-ний өдрийн сонгуулиар сонгогдсон. Улсын дээд шүүхийн шийдвэрээр⁴⁷ түүнийг сонгуулийн эсрэг гэмт хэрэг үйлдсэн болохыг тогтоож, Үндэсний Ассамблейн гишүүнээр сонгогдсоныг хүчингүйд тооцож, сонгуулийн зардал буцаан олгуулах, 5 жилийн хугацаанд сонгогдох эрхийг нь хасах, 5 жилийн хугацаанд нийтийн албан тушаал эрхлэх, тодорхой албан тушаалд томилогдохыг хориглож шийдвэрлэсэн байна. Тэрээр Төрийн албаны сонгуулийн тухай хууль, Үндэсний Ассамблейн тухай хуулийн зарим заалт Үндсэн хууль зөрчсөн гэж үзэн 2009 оны 8 дугаар сарын 20-ны өдөр Үндсэн хуулийн шүүхэд хандсан.

Гомдол гаргагчийн тайлбар:

“... Сонгуулийн дүнг хүчингүй болгох, төрийн алба хаших эрхийг хязгаарлах зэрэг чухал асуудлыг шүүгчийн оногдуулсан ялаас шууд хамааралтай байхаар зохицуулсан нь ардчиллын үндэс суурь болсон сонгуулийн тогтолцооны үр нөлөөг ноцтойгоор хязгаарлаж байна. Парламентын гишүүнийг эгүүлэн татах эсэх нь парламентын бүрэн эрхийн асуудал бөгөөд шүүх эрх мэдэл үүнд нөлөөлөх ёсгүй. Иймд дээрх заалтууд нь парламентын гишүүний эрх зүйн байдлыг шүүх хянахад хүрч, улмаар эрх мэдэл хуваарилалтын зарчимд харшилсан. Мөн Үндэсний Ассамблейн тухай хуульд Үндэсний Ассамблейн гуравны хоёроос доошгүйн саналаар гишүүнийг эгүүлэн татах өндөр босгыг тогтоосон боловч дээр дурдсан хуульд түүний шалгуур босгыг 1 сая вон гэж хэтэрхий доогуур тогтоосон⁴⁸ нь мэдээлэл гаргагчийн тэгш эрх, төрийн алба хаших эрхийг зөрчсөн...” гэжээ.

Үндсэн хуулийн шүүхийн шийдвэрийн үндэслэл:

“... Үндэсний Ассамблейн гишүүн нь ард түмний төлөөлөгч бөгөөд хууль тогтоох байгууллагын гишүүн тул хэн хүнээс илүү хууль журмыг чандлан биелүүлэх ёстой. Хууль зөрчиж парламентад сонгогдсон хүн ард түмнийг төлөөлөх буюу тэдний итгэлийг хүлээх

⁴⁶ Constitutional Court of Korea 2011.12.29. Case No. 2009Hun-Ma476 Decision, <https://casenote.kr/%ED%97%8C%EB%B2%95%EC%9E%AC%ED%8C%90%EC%86%8C/2009%ED%97%8C%EB%A7%88476>

⁴⁷ Supreme Court of Korea, 2009.7.23. Case No. 2009Do2649 Decision, <https://casenote.kr/%EB%8C%80%EB%B2%95%EC%9B%90/2009%EB%8F%842649>.

⁴⁸ Төрийн албаны сонгуулийн тухай хуулийн 264 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Сонгуульд нэр дэвшигч нь энэ хууль болон Улс төрийн санхүүжилтийн тухай хуулийн 49 дүгээр зүйлд заасан гэмт хэрэг үйлдэж хорих ял шийтгүүлсэн, эсхүл 1 сая воноос дээш хэмжээний торгох ял шийтгүүлсэн тохиолдолд түүнийг эгүүлэн татна” гэж заасан.

боломжгүй гэж үзэх бөгөөд тухайн албан тушаалд шударгаар ажиллах эсэх нь эргэлзээтэй юм. Гэмт хэрэгт оногдуулах хариуцлагыг хуульчлах нь тухайн улсын түүх, соёл, хууль тогтоогдох үеийн нөхцөл байдал, ард иргэдийн нийтлэг ашиг сонирхол, хууль зүйн ухамсар, гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх бодлого зэрэг олон хүчин зүйлийг харгалзан авч үзсэн хууль тогтоогчийн бүрэн эрхэд хамаарах асуудал юм. Түүнчлэн манай улсын сонгуулийн түүхэнд ёс суртахуунгүй, хууль бус үйлдлүүд гарч байсанд шүүмжлэлтэй хандаж ирсэн тул ийм хууль бус сонгуулийн орчныг халж, шударга сонгуулийн соёлыг төлөвшүүлэхийн тулд сонгуулийн хууль зөрчсөн үйлдэлд оногдуулах хариуцлагыг чангатгах шаардлага бий. Энэ үндэслэлээр 1 сая воноос дээш хэмжээгээр торгуулийн ял оногдуулсан нь сонгуулийн будилаан тарих эрсдэлийг хязгаарлаж, шударга сонгууль явуулах нөхцөлийг бүрдүүлнэ гэж үзэх боломжтой. Төрийн албаны сонгуулийн тухай хуулийг зөрчиж 1 сая воноос дээш хэмжээний торгох ял шийтгүүлсэн тохиолдолд сонгуулийн дүнг хүчингүй болгох тухай заалт нь шударгаар сонгууль явуулах буюу хууль бус аргаар төрийн алба хаахыг хязгаарлах зорилготой. Энэхүү зорилго нь Үндсэн хуулийн 37 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан нийтийн ашиг сонирхолд нийцэх учир дээрх заалт нь хууль ёсны, зохистой эрх зүйн зохицуулалт болно. Гэмт хэрэг үйлдэж 1 сая воноор торгох ял шийтгэгдэхээр заасан нь шүүх парламентын гишүүний бүрэн эрхэд халдаж байгаа явдал биш, харин парламент хууль тогтоох эрх мэдлийнхээ дагуу тус шалгуурыг тогтоосон явдал болно.

Нөгөө талаас Төрийн албаны сонгуулийн тухай хууль зөрчиж сонгогдсон гишүүдэд зөвхөн эрүүгийн шийтгэл оногдуулаад өнгөрөөвөл “ямар ч хамаагүй аргаар сонгогдох” хандлагыг төлөвшүүлж, сонгуулийн зөрчил ихсэх үр дагаварт хүргэх боломжтой. Иймд энэ тохиолдолд сонгуулийн дүнг хүчингүй болгох нь хамгийн үр дүнтэй арга байж болно. Мөн энэ заалтаар хувь хүний эрх ашгийг хязгаарлаж байгаа нь олон нийтийн ашиг сонирхолтой харьцуулбал түүнээс илүү чухал гэж үзэх боломжгүй тул уг заалт нь “тэнцвэрийн зарчим”-ыг зөрчөөгүй гэж үзнэ. ...”

Ийнхүү шүүх гомдол гаргагчийн ирүүлсэн гомдлыг хэрэгсэхгүй болгож шийдвэрлэсэн.

Шүүгчийн тусгай санал:

Шүүгч Ким Жун Дэ гомдол гаргагчийн үндсэн эрх зөрчигдсөн, мөн заалтууд нь Үндсэн хуульд нийцээгүй гэж үзэн тусгай санал гаргасан. Үндэслэл нь:

“ ... Үндэсний Ассамблейн гишүүн нь орчин үеийн ардчиллын

тулгуур зарчмын дагуу ард иргэдээс сонгуулийн үндсэн дээр сонгогдсон төлөөлөгч, төрийн үйл хэрэгт шууд оролцох албан тушаалтан тул түүний эрх зүйн байдал нь Үндсэн хуульт байгууллын хувьд онцгой ач холбогдолтой. Үндэсний Ассамблейн гишүүнийг Үндэсний Ассамблейн зөвшөөрөлгүйгээр эгүүлэн татах эрх зүйн зохицуулалт нь ард түмний бүрэн эрхт байдал, ардчиллын зарчмыг хязгаарлаж буй явдал юм. Иймд түүний бүрэн эрхийг дуусгавар болгох талаарх эрх зүйн зохицуулалт нь “тэнцвэрийн зарчим”-ын дагуу гишүүний үндсэн эрхийг зөрчсөн байна.

Харин үүний оронд Үндэсний Ассамблей нь сонгуулийн гэмт хэрэг үйлдэгдэж, шүүхийн шийтгэх тогтоол гарсны дараа тухайн шийдвэрт үндэслэн гишүүний улс төрийн эрхийг хязгаарлах эсэхийг шийдвэрлэдэг байж болно. Түүнчлэн Үндэсний Ассамблей нь иргэний улс төрийн эрхийг хязгаарлах эсэхийг шүүхийн шийдвэрийн үндсэн дээр шийдвэрлэж байхаар хуульчилсан бол мөн хязгаарлалтад тодорхой шалгуур тавигдах ёстой. Шүүхийн шийдвэрийг шударга, хараат бус гэж үзэж болох ч парламентын гишүүний бүрэн эрхийг шийдвэрлэх эрхийг шүүх байгууллагад хадгалах нь зохисгүй. Учир нь Үндсэн хуулийн 37 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасны дагуу үндсэн эрхийг хязгаарлах арга хэрэгсэл нь зохистой, үндэслэлтэй байхыг шаарддаг. Иймд шүүхийн шийдвэрийн гол үндэслэл нь үндсэн эрхийг хязгаарлахад үндэслэлтэй, объектив шалгуур болох ёстой. Энэ тохиолдолд сонгуулийн гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийн улс төрийн эрхийг шүүхийн оногдуулсан 1 сая воноос дээш торгуулийн ялыг үндэслэн шийдвэрлэж байх талаарх заалт нь үндэслэлтэй, зохистой арга биш тул Үндсэн хуулийн зохистой байх шалгуурыг зөрчиж байна. Иймд сонгох, сонгогдох эрхийг хязгаарлах асуудлыг шүүх шийдвэрлэснээр шүүх байгууллагад хэт их эрх мэдэл олгож буй хэрэг, мөн шүүх улс төрийн зорилгоор шийдвэр гаргаж байна гэх ойлголтыг бий болгох эрсдэлтэй. Шүүхийн үзэмжээр оногдуулсан торгох ял сонгогдсон төлөөлөгчийн үндсэн эрхийг хязгаарлах нь зохисгүй, 1 сая воны торгуулийн хэмжээг заасан нь бодитой, үндэслэлтэй биш юм ...”

Дээрх Үндсэн хуулийн шүүхийн шийдвэрээс үзэхэд парламентын гишүүнийг эгүүлэн татахад парламентын зөвшөөрөл шаардлагатай эсэх асуудал маргаантай байдаг болох нь харагдаж байна. Мөн гэмт хэрэг үйлдсэн болохыг тогтоосон шүүхийн шийдвэр гарсан даруйд парламентын гишүүний бүрэн эрх дуусгавар болдог улсад хууль тогтоогчид хууль тогтоох эрх мэдлийн хүрээнд тухайн зохицуулалтыг боловсруулсан гэж үзэж байна. Өөрөөр хэлбэл гишүүнд ял оногдуулах эрх зүйн зохицуулалт нь парламентын хууль тогтоох эрх мэдлийн

хүрээнд тогтоосон шалгуур хэмээн үзэж байна.

Б. АНУ-ын эрх зүйн зохицуулалт

Америкийн Нэгдсэн Улс (цаашид “АНУ” гэх)-ын хууль тогтоох институт нь Сенат болон Төлөөлөгчдийн танхимаас бүрдэнэ. АНУ-ын Сенат болон Төлөөлөгчдийн танхимын гишүүдэд эрүүгийн хэрэг үүсгэх боломж буюу “inviolability” халдашгүй эрхийн тогтолцоо сул байдаг, нөгөө талаас АНУ нь жишгийн эрх зүйн бүлийн улсад хамаардаг тул харьцуулсан судалгааны хэсэгт эл улсыг судлах нь арга зүйн ач холбогдолтой гэж үзлээ.

АНУ-д шүүхийн шийдвэр хүчин төгөлдөр болмогц парламентын гишүүний бүрэн эрх автоматаар дуусгавар болдоггүй бөгөөд парламент нь гишүүнийг эгүүлэн татах эрхтэй байна. Энэхүү эрхийг Конгресст эдлүүлэх санааг АНУ-ын Үндэслэгч эцгүүд (Founding Fathers) Үндсэн хуулийг боловсруулахдаа тусгажээ. Үндсэн хуулийн 1-р зүйлийн 5-р хэсгийн 2 дахь заалтад “Танхим тус бүр хуралдааныхаа дэгийг тогтоох, зохисгүй авирласан гишүүнийг шийтгэх, нийт гишүүдийн 2/3 саналаар гишүүнийг хөөх асуудлыг шийдвэрлэх эрхийг эдлэнэ.” гэж заасан.⁴⁹ Үүнээс үзвэл АНУ-д гишүүнийг гэмт хэрэг үйлдсэн үндэслэлээр баривчлах, хорих боломж нээлттэй боловч Сенат эсвэл Төлөөлөгчийн танхим нь гишүүний бүрэн эрхийг дуусгавар болгох эсэхийг бие даан шийддэг байна.

Ийнхүү зохицуулсан нь АНУ-ын төрийн байгууллын тогтолцоонд эрх мэдлийг хуваарилах (separation of powers) зарчмыг нэн тэргүүнд чухалчилдаг байдлыг илтгэнэ. Өөрөөр хэлбэл, ийнхүү зохицуулж буй нь шүүх болон гүйцэтгэх засаглал улс төрийн зорилгоор хууль тогтоох эрх мэдэлд нөлөөлөхөөс сэргийлэхэд оршдог байна.

Харьцуулсан судалгааны хэсгийг нэгтгэн дүгнэвэл, БНСУ-д парламентын гишүүнийг гэмт хэрэг үйлдсэн болохыг тогтоосон шүүхийн шийдвэр гарсан даруйд гишүүний бүрэн эрх дуусгавар болгохоор зохицуулсан нь шүүхийн шийдвэрийг хэрэгжүүлэхэд чиглэж, улмаар хууль хүн бүрд ижил үйлчлэх эрх зүйт төрийн зарчмыг дээдэлж байгаагийн илрэл бол АНУ-ын хувьд “separation of powers” буюу эрх мэдлийн хуваарилалтын зарчимд илүү ач холбогдол өгч байгаа болох нь харагдаж байна. Үүнээс эх газрын болон жишгийн эрх зүйн бүлийн улсуудын тогтолцооны ялгаа харагдана.

Харин Монгол Улс дээрх тогтолцооны ялгаатай байдлыг хослуулан нутагшуулснаас үүдэн шүүхийн шийдвэр заавал биелэгдэх болон хууль дээдлэх зарчим зөрчигдөх, улмаар төрийн эрх мэдлийн хяналт, тэнцвэрийг сулруулах сөрөг үр дагавар бий болжээ. Тодруулбал, эх газрын эрх зүйн бүлийн уламжлалаас халдашгүй

⁴⁹ Constitution of the United States (1787).

байдлын зарчмыг авснаар гишүүнийг бүрэн эрхийн хугацаанд нь эрүүгийн хэрэгт холбогдуулан шалгахын тулд парламентын зөвшөөрлийг шаардах болсон. Харин жишгийн эрх зүйн бүлийн улс (АНУ)-аас хууль тогтоох байгууллагын дотоод шийдвэрийн зарчмыг нэвтрүүлж, шүүхээс гэм буруутайд тооцогдсон гишүүнийг парламент өөрийн санаачилга, эрх мэдлийн хүрээнд эгүүлэн татах эсэхийг шийдэх болсон. Иймд Монгол Улс нь харилцан үл нийцэх элементүүдийг ардчилсан тогтолцооноос таслан авч холбосон бөгөөд энэ нь гишүүний халдашгүй байдалд халхлагдаж эрүүгийн хариуцлагаас булгах, нөгөө талаар парламентын улс төрийн шийдвэрээр хамгаалагдсан “давхар бамбай” бүхий тогтолцоог бүрдүүлсэн байна.

V. Дүгнэлт, санал

Гэмт хэрэг үйлдсэн УИХ-ын гишүүнийг эгүүлэн татах эрх зүйн зохицуулалтад тулгамдаж буй хоёр асуудлыг энэхүү өгүүллээр авч үзлээ. Эдгээр нь, гэмт хэрэг үйлдсэн гишүүнийг эгүүлэн татахдаа УИХ хэлэлцэж санал хураахаар зохицуулсан нь Үндсэн хуульд нийцэх эсэх болон УИХ-ын гишүүнийг эгүүлэн татах журам тодорхойгүй асуудал болно.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 29.3 дахь хэсэгт УИХ-ын гишүүн гэмт хэрэг үйлдсэн болохыг шүүх тогтоовол түүнийг заавал эгүүлэн татахаар хуульчилсан. Харин энэхүү харилцааг нарийвчлан зохицуулсан Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.4 дэх хэсэгт гишүүн гэмт хэрэг үйлдсэн болох нь шүүхийн шийдвэрээр тогтоогдсон бол түүнийг эгүүлэн татах эсэх асуудлыг хуралдаанд оролцсон гишүүдийн олонх дэмжсэн тохиолдолд энэ тухай тогтоол баталсанд тооцохоор заасан нь Үндсэн хуулийн үзэл баримтлалаас гажсан зохицуулалт болжээ. Хэдийгээр Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 29.3 дахь хэсэгт хууль тогтоох байгууллагын дотоод шийдвэрийн зарчмыг тусгаж, шүүхээс гэм буруутайд тооцогдсон гишүүнийг парламент өөрийн эрх мэдлийн хүрээнд эгүүлэн татах асуудлыг шийдэхээр заасан ч нөгөө талаар шүүхийн шийдвэр заавал биелэгдэх зарчмыг хөсөрдүүлж болохгүй юм. Иймд гэмт хэрэг үйлдсэн парламентын гишүүнийг эгүүлэн татах асуудлыг зөвхөн зарчмын хувьд авч үздэг олон улсын жишгийг дагах шаардлагатай байна.

Түүнчлэн хуулийн хүчин төгөлдөр болсон шүүхийн шийдвэрээр УИХ-ын гишүүнийг гэмт хэрэг үйлдсэн болохыг тогтоосон тохиолдолд түүнийг эгүүлэн татах журмын зохицуулалт Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуульд байхгүйгээс эрх зүйн хийдлийг бий болгожээ. Шүүхийн шийдвэр

хүчин төгөлдөр болсон талаар парламентад даруй мэдэгдэх, үүнд үндэслэн гишүүнийг эгүүлэн татах эрх зүйн зохицуулалтыг хуульд тодорхой зааснаар хугацаа алдалгүй шүүхийн шийдвэрийг биелүүлэх, нөхөн сонгууль явуулах замаар иргэдийн сонгуулийн эрхийг хангах боломжтой болох нь харагдаж байна.

Иймд судлаачийн зүгээс дараах саналыг дэвшүүлж байна. Үүнд:

- 2001 оны Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн 10 дугаар зүйлийн 10.4 дэх хэсэгт заасантай адилаар УИХ-ын гишүүнийг эгүүлэн татах журмын заалтыг Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуульд тусгах.

- Гэмт хэрэг үйлдсэн болох нь хуулийн хүчин төгөлдөр шүүхийн шийдвэрээр тогтоогдсон УИХ-ын гишүүнийг УИХ-ын даргын шийдвэрээр эгүүлэн татаж, УИХ-д сонсгох эрх зүйн зохицуулалтыг бий болгох.

- Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуульд УИХ-ын гишүүнийг эгүүлэн татах асуудлыг хоёр үндэслэлээр нь ялган шийдвэрлэхээр заах. Ингэхдээ гишүүн гэмт хэрэг үйлдсэн болох нь хуулийн хүчин төгөлдөр болсон шүүхийн шийдвэрээр тогтоогдсон тохиолдолд хуралдаанаар хэлэлцэж олонхын дэмжлэг авсан тохиолдолд тогтоол баталсанд тооцох заалтыг тус хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 4 дэх хэсгээс хүчингүй болгож, “Гишүүнийг чөлөөлөх, энэ хуулийн 9.3-т заасан эгүүлэн татах асуудлыг Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны санал, дүгнэлтийг үндэслэн нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцэж, энэ хуулийн 9.1.4, 9.3-т заасан асуудлаар гишүүн саналаа нууцаар, энэ хуулийн 9.1.2, 9.1.3-д заасан асуудлаар гишүүн саналаа илээр гаргана. Хуралдаанд оролцсон гишүүдийн олонх гишүүнийг чөлөөлөх, эгүүлэн татахыг дэмжсэн бол энэ тухай тогтоол баталсанд тооцно.” гэж өөрчлөн найруулах.

Хавсралт

1. Хүснэгт 1. Гэмт хэрэг үйлдсэн болох нь хуулийн хүчин төгөлдөр шүүхийн шийдвэрээр тогтоогдсон УИХ-ын гишүүдийн мэдээлэл

№	Нэр	Холбогдсон гэмт хэрэг	Парламентын жил	Шийдвэрлэсэн байдал
1.	Д.Баттулга	2002 оны Эрүүгийн хуулийн 148 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг.	1996-2000	У И Х - ы н гишүүний бүрэн эрхийн хугацаанд гишүүний халдашгүй байдлыг түдгэлзүүлж, тендер будилуулж, авлига авсан гэх хэрэгт холбогдож 7 жилийн хорих ял оногдуулсан.
2.	С.Батчулуун	2002 оны Эрүүгийн хуулийн 148 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэг.		
3.	Д.Энхбаатар	Бусдын эд хөрөнгийг залилан мэхэлж авах		
4.	Д.Дондог	2002 оны Эрүүгийн хуулийн 148 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэг. Бусдын эд хөрөнгийг залилан мэхэлж авах	2008-2012	У И Х - ы н гишүүний бүрэн эрхийн хугацаа дууссаны дараа түүнийг Эрүүгийн хуулийн 148.4 дүгээр зүйлд заасан гэмт хэрэг үйлдсэн болохыг тогтоож 10.1 жилийн хорих ял оногдуулсан.
5.	Ц.Батбаяр	2002 оны Эрүүгийн хуулийн 150 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг, 263 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг. Бусдын эд хөрөнгийг завших, үрэгдүүлэх Төрийн албан	2008-2012	У И Х - ы н гишүүний бүрэн эрхийн хугацаа дууссаны дараа түүнийг Эрүүгийн хуулийн ерөнхий ангийн 150.3 дугаар зүйл ангид заасан гэмт хэрэг үйлдсэн болохыг тогтоож 5.1

		тушаалтан албаны эрх мэдэл буюу албан тушаалын байдалаа урвуулах		жилийн хорих ял оногдуулсан.
6.	Д.Гантулга	2015 оны эрүүгийн хуулийн 12.1 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэг. Хүчиндэх	2016-2020	2018 оны 6 дугаар сард өөрийн хүсэлтээр УИХ- ын гишүүний бүрэн эрхээсээ чөлөөлөгдсөн бөгөөд 2019 оны 11 дүгээр сард Хан- Уул дүүргийн эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүхээс түүнд 2 жилийн хорих ял оногдуулсан.
7.	Б.Батзориг	2015 оны Эрүүгийн хуулийн 22.1 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэг, 22.4, 22.5 дугаар зүйл. Эрх мэдэл, албан тушаалын байдалаа урвуулан ашиглах, хахууль авах, хахууль өгөх	2016-2020	Монгол Улсын Их Хурлын 2020.04.17-ны өдрийн 27 дугаар тогтоолоор гишүүнээс чөлөөлсөн. Эрүүгийн хуулийн 22.1 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасан гэмт хэрэг үйлдсэн болохоо хүлээн зөвшөөрсөн. Баянзүрх, Сүхбаатар, Чингэлтэй дүүргийн Эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүхээс түүнийг нийтийн албанд

				томилогдох эрхийг 5 жилийн хугацаагаар хасах, 40 сая төгрөгөөр торгох ял оногдуулсан.
8.	Н.Номтойбаяр	2015 оны Эрүүгийн хуулийн 23.5 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг. Хайнга хандах	2020-2024	У Д Ш - и й н 2 0 2 1 . 0 1 . 2 2 - ны өдрийн 60 дугаартай тогтоолоор Эрүүгийн хуулийн 23.5 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан гэмт хэрэг үйлдсэн болохыг тогтоож, нийтийн албанд томилогдох эрхийг хоёр жилээр хасаж, 1 жил хорих ял оногдуулсан.
9.	Д.Цогтбаатар	2015 оны Эрүүгийн хуулийн 22.1 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг Эрх мэдэл, албан тушаалын байдалаа урвуулан ашиглах	2024-2028	У Д Ш - и й н 2 0 2 4 . 1 2 . 1 6 - ны өдрийн тогтоолоор Эрүүгийн хуулийн 22.1 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан гэмт хэрэг үйлдсэн болон нь тогтоож, нийтийн албанд томилогдох эрхийг 2 жил хасаж, 20 сая төгрөгийн торгох ял оногдуулсан.

Эх сурвалж: Зохиогч боловсруулсан болно.

[Ном зүй]

- Бяраагийн Чимид, *Үндсэн хуулийг дээдлэн шүтэх ёс (Ихэс дээдэс, хүн бүрт хандсан дөрвөн өчил)*, Улаанбаатар: 2006 он.
- Бяраагийн Чимид, *Үндсэн хуулийн мэдлэг*, Улаанбаатар: 2008 он.
- Ганхуягийн Агар-Эрдэнэ, Дамдины Энхбат, *Парламентын дархлаа*, Улаанбаатар: 2025 он.
- Гаравдэмбэрэлийн Хэрлэн, *Монгол төрийн тогтолцоо 1992 оны Үндсэн хуулийн хэлэлцүүлэг: Төрийн байгуулал, (Хоёрдугаар дэвтэр)*, Улаанбаатар: 2020 он.
- Дашбалбарын Гангабаатар, *Үндсэн хуулийн эрх зүй: Төрийн байгуулал, зарчим, үзэл баримтлал*, Улаанбаатар: 2019 он.
- Жан Жак Руссо, *Нийгмийн гэрээ буюу улс төрийн эрхийн зарчмууд*, (Орч. Цэндийн Батбуян), Монсудар, 2016 он.
- Жамсрангийн Цэвээн, *Улсын эрх*, Улаанбаатар: 2014 он.
- Зарлигаар тогтоосон Монгол Улсын Хууль зүйлийн бичиг, 1914 он.
- Лувсандоржийн Өлзийсайхан, *Парламентын хуралдааны дэгийн онол, арга зүйн үндэс*, Улаанбаатар: 2010 он.
- Монгол Улсын дээд шүүх, Хөгжлийн банкны гэх 80 хүн, 4 хуулийн этгээдэд холбогдох хэргийн шийдвэрийн тойм, <https://www.supremecourt.mn/mn/home?page=pages&id=58&pg=3406&pr=14&tp=list&h=0>, 2024 он.
- Монгол Улсын Их Хурлын Тамгын газар, *Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль тогтоомж (Түүхэн эмхэтгэл, харьцуулсан судалгаа 1914-2013 он)*, Улаанбаатар: 2013 он.
- Монгол Улсын Их Хурлын гишүүний эрх зүйн байдлын тухай хууль, 1997 он.
- Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хууль, *Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл: 2019, №49*, 2019 он.
- Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль, *Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл: 2024, №22*, 2024 он.
- Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэг, 2001 он.
- Монгол Улсын Үндсэн хууль, 1992 он.
- Нанзаддоржийн Лүндэндорж, *Төрийн онол*, Улаанбаатар: 2020 он.
- Нанзаддоржийн Лүндэндорж, *Монгол Улсын Үндсэн хууль: Шинжлэх ухааны тайлбар*, Улаанбаатар: 2022 он.
- Одонхүүгийн Мөнхсайхан, “Хууль дээдлэх ёс: Ерөнхий хандлага ба Монгол”, *Эрх зүй*, 52 (4), Улаанбаатар: 2020 он.
- Суурийн Жанцан, *Гэмт хэргийн тухай сургаал*, 2009 он.
- Эрүүгийн хууль, *Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл: 2016, №07*, 2015 он.
- Constitution of Sweden, (1974)
- Constitution of The Republic of Korea, (1987)

Constitution of the United States, (1787)

Constitutional Court of Korea 2011.12.29. Case No. 2009Hun-Ma476

Decision, <https://casenote.kr/%ED%97%8C%EB%B2%95%EC%9E%AC%ED%8C%90%EC%86%8C/2009%ED%97%8C%EB%A7%88476>.

Criminal code of Canada, (1985)

Dick Toornstra, Rules on Parliamentary Immunity in the European Parliament and the Member States of the European Union, (2001)

Inter-Parliamentary Union, FREEDOM OF EXPRESSION, PARLIAMENT AND THE PROMOTION OF TOLERANT SOCIETIE THE PROMOTION OF TOLERANT SOCIETIES, (2006)

Kamil Baraník, Termination of the mandate of the Member of European Parliament, (European Parliament, 2025)

Marc Van der Hulst, *THE PARLIAMENTARY MANDATE A GLOBAL COMPARATIVE STUDY*, (Inter-Parliamentary Union Geneva, 2000)

National assembly act, (1948)

Rules of procedure of The Saeima, (1994)

Sascha Hardt, Parliamentary immunity: a comprehensive study of the systems of parliamentary immunity of the United Kingdom, France, and the Netherlands in a European context, (Maastricht University, 2013)

Supreme Court of Korea, 2009.7.23. Case No. 2009Do2649 Decision, <https://casenote.kr/%EB%8C%80%EB%B2%95%EC%9B%90/2009%EB%8F%842649>.

The Constitution of the Republic of Bulgaria, (2003)

[Abstract]

**The Issues of Termination of the Mandate of a Member
of State Great Khural Who has Committed a Crime**

Bilegdemberel Bold

Bachelor of Laws (LL.B.).

*Researcher of Constitutional Law Institute,
School of Law, National University of Mongolia
Ulaanbaatar, Mongolia*

According to Article 29.3 of the Constitution of Mongolia, if a court rules that a member of the State Great Khural has been found guilty of committing a crime, the State Great Khural must remove him or her from office. Nevertheless, the procedure for recalling a member of parliament specified in the Law on the State Great Khural of Mongolia and the Law on the Rules of Procedure of the Session of the State Great Khural of Mongolia is unclear and logically contradictory, making it impossible to implement the Constitutional provision that holds legislators accountable. Specifically, the Law on the State Great Khural of Mongolia provides that recalling a member found to have committed a crime requires a majority vote of the Parliament. This contradicts the concept of the Constitution, which states that recalling a member of the State Great Khural who has committed a crime is mandatory if it is determined that the crime was committed. As a result, the State Great Khural has not recalled its member, despite a final court judgment confirming that he committed the crime.

[Keywords]

Crime, Member of the State Great Khural, Parliamentary Inviolability, Criminal Liability, Parliamentary Independence, Judicial Power, Separation of Powers.